

ВСТУП

Донедавна в Україні норми про пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни взагалі не застосовувались. З огляду на це, питанням захисту від так званих злочинів агресії приділялось мало уваги у юридичній літературі, оскільки означена проблематика не вважалась актуальною. Втім із 2014 р. у зв'язку зі збройним вторгненням РФ на Сході України назріла необхідність розробки ефективних кримінально-правових засобів протидії проявам агресії. Цікаво, що в засобах масової інформації агресію РФ проти України у різні періоди трактували неоднозначно, як-от: тероризм, сепаратизм, участь у діяльності непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань, реалізація права народів на самовизначення.

Після тривалого наросування російської військової сили біля кордонів України, 24 лютого 2022 р. РФ здійснила відкритий воєнний напад на територію України, який був іменований очільником держави-агресора як так звана «воєнна операція». Внаслідок зазначеного нападу по всій території України російськими окупантами завдано ракетні удари, вбито тисячі цивільних людей, знищено об'єкти інфраструктури (житлові будинки, заклади освіти та охорони здоров'я, підприємства тощо). Вказані злочинні діяння є одними із найбільш тяжких злочинів проти миру та безпеки людства та трактуються світовим співтовариством як агресія РФ проти України.

Аналіз звітності основних показників роботи органів досудового розслідування, які підготовлені Офісом Генерального прокурора, засвідчує, що 2018 року, за пропаганду війни (ст. 436 КК України) не зареєстровано жодного кримінального правопорушення; 2019 р. – лише одне; 2020 р. – 3, 2021 – 8; 2022 – 42. Щодо злочину за ст. 437 КК України, то кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, хоча й не істотно, однак є більшою. Скажімо, 2018 р. їх налічувалось 4; 2019 р. – 6, 2020 р. – 4, 2021 – 8. Зрештою, у 2022 – 67¹.

¹ Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення за результатами їх досудового розслідування за 2018–2022. URL: https://old.gp.gov.ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення 22.04.2022).

Така ситуація пояснюється неоднозначним трактуванням фактичних подій на Сході України (до моменту вторгнення на територію України 24 лютого 2022 року), що, своєю чергою, породжує неправильну кримінально-правову кваліфікацію.

Проблематика кримінальної відповідальності за планування, підготовку, пропаганду, розв'язування та ведення агресивної війни частково знайшли відображення у працях О. В. Базова, О. М. Броневичької, С. Ф. Денисова, В. С. Канціра, Н. С. Кончук, У. З. Коруц, Г. В. Маляр, В. О. Навроцького, О. В. Олішевського, Н. А. Орловської, В. Л. Ортинського, П. В. Пекар, М. А. Рубашенка, Л. І. Скреклі, М. Б. Стиранки та інших. Попри важливість цих наукових розвідок, у кримінально-правовій літературі досі відсутній єдиний підхід стосовно оптимальної конструкції складів злочинів за ст.ст. 436, 437 КК України, а також щодо окремих аспектів юридичної оцінки цих посягань. Деякі питання залишаються дискусійними чи не вирішеними. Зокрема, нема єдиного бачення, які ж дії охоплюють поняття «планування» та «підготовка» до агресивної війни; як співвідносяться між собою поняття «воєнний конфлікт» та «збройний конфлікт»; які дії агресора слід вважати участю у змові, що спрямована на планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни тощо.

Ситуація ускладнена і тим фактом, що питання кримінально-правової протидії пропаганді, плануванню, підготовці, розв'язуванню та веденню агресивної війни належно законодавчо не врегульовані. У практичній діяльності виникають також труднощі щодо визначення конкретної форми агресії з боку іншої держави (планування агресивної війни чи участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій). З'ясування цього має важливе значення, аби відповідати принципу повноти та точності кримінально-правової кваліфікації. Мають місце випадки неоднакового застосування положень КК України (наприклад, одні і ті ж дії особи кваліфікують як ведення агресивної війни (ч. 2 ст. 437 КК України), а в інших – як посягання на територіальну цілісність і недоторканність держави (ст. 110 КК України) чи участь у непередбачених законом воєнізованих або збройних формуваннях (ст. 260 КК України) або ж у

терористичній організації (ст. 258-3 КК України). Наведене не вичерпує переліку правозастосовних проблем, які потребують негайного вирішення. Через невизначеність суб'єкта ведення агресивної війни суди нерідко виносять виправдувальний вирок особі за вчинення дій, які за змістом і характером посягання підпадають під ознаки складу злочину за ст. 437 КК України.

Зазначені аспекти засвідчують актуальність розгляду задекларованих питань, а також необхідність та своєчасність здійснення відповідного аналізу проблеми у контексті обраної тематики. Отож, ця праця спрямована саме на вирішення спірних і недостатньо досліджених положень, які вважаються значущими для теорії та практики правозастосування.